

POSTOJEĆA KRIZA NIJE KRIZA EVRA

Intervju sa Agnešom Nađ (Nagy Ágnes)

Sa članom upravnog odbora Rumunske Narodne Banke

FANI FEJEŠ–ČABA ŠURANJI (FEJES FANNI – SURÁNYI CSABA)*

Sažetak

Rumunija uprkos ekonomskoj krizi pokazuje pozitivne rezultate. U daljem tekstu tražimo odgovor na pitanje, kako je to Rumunija uspela. Kako bi dobili odgovor, uradili smo intervju sa Agnešom Nađ, članom upravnog odbora Nacionalne Banke Rumunije. U toku razgovora razmatramo mere i mogućnosti rumunske nacionalne banke. U toku intervjuja bavimo se pitanjima, kakve reforme su uvele u Rumuniji, kojima se žele ojačati unutrašnju situaciju privrede, šta misle o trenutnom stanju evrozone, i kako se oni odnose prema povezivanju sa datom zonom. Zatim čitalac dobija sliku i o tome, na koji način se oni odnose prema problemu deviznih obveznika, odnosno kako oni žele dobiti poverenje investitora.

Ključne reči: Rumunija, Narodna Banka Rumunije, (RNB), okvirni sporazum MMF-a, evropska zona, devizni krediti, volatilnost, monetarna politika, stabilizacija

*

Koji su glavni zadaci, aktivnosti Narodne Banke Rumunije? (odnosno koliko je funkcionisanje nacionalne banke samostalno u odnosu na rumunsku vlast?)

U zakonu koji reguliše funkcionisanje Nacionalne Banke Rumunije kao najvažniji zadatak, ističe se održavanje stabilnosti cena. Njena aktivnost obuhvata zadatke vezane za monetarnu politiku. Pored toga njeni zadaci su regulisanje i kontrola tržišta novca i bankarskog sektora, zatim izdavanje novca, odnosno obezbeđivanje finansijske stabilnosti. Njena struktura se razlikuje od Nacionalne Banke Mađarske. Upravni odbor Narodne Banke Rumunije određuje parlament za mandat od 5 godina, a zadatak upravnog odbora, jeste, da donese monetarne odluke, što znači da ne postoji poseban odbor za te svrhe. Članovi upravnog odbora su ekonomisti, pravnici, koji su profesori na fakultetima, a takođe se bave istraživanjima.

Pošto njen osnovni zakon prati osnovni zakon evropske banke, njena samostalnost je teoretski potpuna. Međutim samostalnost zavisi i od toga, ko i na koji način zna da primenjuje zakon. Predsednik Narodne Banke Rumunije je *Mugur Isarescu* od 1990-e godine. Njemu i njegovim saradnicima je uspelo da vode dobru monetarnu politiku. Time su nacionalne banke i u praksi dobile samostalnost.

U kakvoj je vezi nacionalna banka sa centralnim bankama drugih zemalja, odnosno sa Evropskom Centralnom Bankom?

Narodna Banka Rumunije je član *evropskog sistema centralnih banaka* (KBER), u koje spadaju centralne banke članice Evropske Unije, što znači da je u vezi kako sa centralnim bankama, tako i sa *Evropskom Centralnom Bankom*. Zatim imamo i bilateralne okvirne sporazume, koje se odnose prevashodno na nadzorne aktivnosti. Potpisali smo sporazum sa centralnim bankama raznih zemalja, čije trgovinske banke imaju određujuću ulogu u Rumuniji.

Trenutno se može reći da je lej stabilan. Sa kojim merama ste mogli obezbediti stabilnost?

Isključivo sa monetarnim sredstvima nije se moglo stvoriti balans vezano za makroekonomski miks. Zbog toga je rumunska vlada u julu 2010-e godine uradila drastične fiskalne promene, kako bi postojeću makroekonomsku nestabilnost na neki način mogla da izbalansira. To je prevashodno značilo povećanje

* Fani Feješ je mlad istraživač Instituta Jugoistočna Evropa; Čaba Šuranji je glavni urednik časopisa *International Relations Quarterly*.

prihoda vlasti, što su želeli postići sa povećanjem poreza na dodatnu vrednost od 5 posto. Pored toga su smanjili plate državnim službenicima sa 25 posto. Sve ovo je bila drastična intervencija, ali je stabilizovala rumunsku privredu. Ako je u jednoj državi fundament privrede stabilan, onda će se i poverenje tržišnih investitora povećati prema datoj državi. Istovremeno, vezano za devizni kurs, može se reći da je izuzetno volatilna. Jedna njegova komponenta pripada jednoj datoj državi, dok druga komponenta drugoj (u slučaju evra pripada Evropskoj Centralnoj Banci). Države, valutu svoje zemlje bolje poznavaju, i znaju šta treba da čine, kako bi susret sa devizom bio uspešan, a da poverenje aktera novčanog tržišta ostane isto. U Rumuniji su primenili potrebne mere, a zahvaljujući tome postoji trenutna stabilnost.

U zadnje vreme se smanjila inflacija u Rumuniji, zatim je Nacionalna Banka Rumunije ovih dana dalje smanjila inflacionu prognozu za ovu godinu (na 3,3%-o), što ima pozitivan uticaj na privredu. Kako je sve to moguće?

Pre dvadesetjednogodišnje godine od bivših socijalističkih zemalja u Rumuniji je bila najveća inflacija. U proteklih dvadeset godina smo, međutim, uspeli da to u značajnoj meri smanjimo. Kad posmatramo ovo smanjenje, moramo istaći da zemlje nisu krenule sa istog nivoa. U Rumuniji je smanjenje bila znatno veća u odnosu na druge zemlje, koje, jeste, da su krenule sa visokih, ali u odnosu na Rumuniju sa nižih inflacionih rata. Smanjenje je imala strukturalne razloge. Posle toga, kada smo u 2010-oj godini stigli do vidljivog rezultata (4,5%), vlada je donela odluku o povećanju pdv-a. To je dovelo do povećanja inflacionog nivoa, ali je do avgusta 2011-e godine ovo povećanje fiskalne politike, zahvaljujući baznom efektu, nestalo. Onda sa očekivanog 4,5% inflacija je pala na 3,4 %, a razlog za to je bila, prevashodno smanjenje cena volatilnih proizvoda. Bio je karakterističan pad cena kategorije, gde spada jaje i povrće, kao i kategorije voća. U 2011-oj godini su cene gore spomenutih kategorija smanjila sa 12%, a pošto potrošačka korpa u Rumuniji obuhvata 33% namirnica, ovo smanjenje je bitno uticalo na inflaciju. Zbog toga, međutim, smanjenje inflacije ne znači nužno, da se konkurentna moć promenila, već se to više može smatrati kao rezultat jake uspešne poljoprivredne godine.

Kako Rumunija stoji sa kriterijumima konvergencije, kakve su mogućnosti uključivanja u evrozonu pored sadašnjih okolnosti?

Rumunija stabilno, od 2007-e godine, tj. od Evropske integracije održava najavljeni datum, 2015-u godinu. One reforme koje integracija zahteva, iako se ne dolazi do ulaska, Rumunija treba uraditi, zbog povećanja kako fiskalne, tako i privredne konkurentne moći.

Kako Vi vidite, koliko je ozbiljna evrokriza, da li postoji šansa za krajnje propadanje evra? Da li mogu finansijske mere vezane za krizu pomoći u izbegavanju recesije ili smo već zakasnili?

Po mom mišljenju evrozona neće propasti, naprotiv, proširiće se. To ima dva razloga. Prvo da *Evropa u svetsko-ekonomskom takmičenju ima više mogućnosti ako ima zajedničku valutu*, kao pojedine zemlje, sa svojim valutama. Drugi razlog je, što *trenutna kriza nije kriza evra*. U vezi situacije grčke mnogi smatraju da je posledica integracije evrozoni. Međutim, 1933-e godine su bile u sličnoj situaciji: nisu mogli da finansiraju državni dug, a u to vreme još nije bilo evra. Dakle, državni dug se može povezivati sa privrednom kulturom određene zemlje, a ne sam valutom.

Nadovezujući se na prethodnu ideju: Ako Kina odluči da učestvuje u pomaganju evra, na koliko privredne, eventualno političke moći može da računa u Evropi? A kakve posledice bi ona imala u okružnim zemljama?

U Kini je na delu jedan izuzetno dinamičan privredni rast, ali ovo sama u sebi, brojčano ništa ne kaže. Trebamo posmatrati strukturu pozadine: U Kini valuta nije skroz liberalizovana, odnosno formiranje cena ne vrši tržište. Kineska komunistička partija je odlučila da podržava svaku fabriku koja proizvodi za izvoz, na primer smanjenjem električne energije, smanjenjem poreza itd. Dakle, cene su administrativno održane na tako niskom nivou. Dakle, ako za ovu Kinu kažemo da je dobro što oni dolaze, onda trebamo pogledati sa čime oni dolaze. To što oni investiraju samo je jedna strana priče, druga strana je šta očekuju zauzvrat. Još više proizvoda će doneti sa ovakvom potisnutom cenom? Ja mislim, da će ove probleme lideri Evropske Unije moći da reše u predstojećem periodu pomoću odgovarajućih garancijskih uslova.

Bez nove podrške EU-MMF-a od 8 milijarde (u oktobru prihvaćen treći – ali suma im još nije stigla, pošto nisu prihvatili obaveze koje trebaju ispuniti), Grčka može da bankrotira do kraja decembra. Po Vašem mišljenju, ako Grčka odluči ili će biti primoran da izađe iz Evrozone, kakav će to uticaj imati na evra, odnosno na privredu u regionu?

Naravno, može se pretpostaviti da će oni izaći, ali treba posmatrati, da li će izlazak gurnuti državu u pozitivnu situaciju. Ako Grčka pređe na jednu drugu valutu, neće moći da izmeni beznačajnu situaciju, pošto će trebati da svoje obaveze ispuni u evrima, njeni izvori neće rasti, jer ni dalje neće biti takvih investitora, koji bi, budući da je valuta države izmenjen, sa većim poverenjem investirali. Zatim, ako će oni izaći, grčkom stanovništvu će morati da objasne, da taj izlazak ima svoju cenu. Zato mislim da izlazak nije pravi put.

Trenutno su zamolili bivšeg predsednika centralne banke da prihvata funkciju premijera, time davajući signal tržištima novca, da su spremni da ostvare one hitne reformske mere u Grčkoj, koje treba da urade.

Da li je i Rumuniji ekonomska kriza stvorila kreditnu krizu? Ako jeste, rumunske banke i sama nacionalna banka u kojoj meri učestvuju u pomaganju deviznih obveznika za rešavanje ovog problema?

Zaduženost u evrima je pojava koja se oseća i u Rumuniji. Međutim, više je karakterističan zaduženost u evrima, nego u švajcarskom franku. Skoro 60% zaduženih je tražio kredite u evrima, dok su ostali dužnici uzeli kredit u domaćoj valuti. Dok devizni obveznici imaju rizik deviznog kursa, dotle obaveze onih, koji su uzeli kredite u lejima, povećava se prema višim kamatima koji se plaćaju za devizne kredite. Ako oba slučaja izračunavamo u lejima, onda ni blizu nema tolike razlike između dve situacije. Osnovni problem je, dakle, zaduženost, bez obzira u kojoj valuti je reč. Prema mom mišljenju rešenje nije u tome da izdvajamo jednog dužnika i pomažemo mu na administrativan način, jer problem se mora tretirati jedinstveno. Centralna banka je zadužena za političko formiranje deviznog kursa na odgovarajući način. U Rumuniji je nacionalna banka u oktobru 2011-e godine tačno odredila uslove podizanja potrošačkih kredita. Između ostalog su determinisali trajanje kredita, odnosno procenat vezano za ukupnu vrednost kredita. Pored potrošačkih kredita, zaduženost je bitna i u dugoročnim kreditima. Međutim, pretpostavlja se da će Rumunija u srednjoročnom periodu postati član evrozona, čime će rizik deviznog kursa vezano za dugoročne kredite uzete u devizama nestati u srednjoročnom periodu.

U raznim analizama, Mađarska se smatra izuzetno rizičnim sa aspekta investicija. U kojoj meri investitori osećaju svoje investicije sigurnim u Rumuniji? Da li Nacionalna Banka Rumunije može na to uticati u pozitivnom pravcu?

Ekonomsku stabilnost određene zemlje, a prema tome i pozitivnu procenu investicione perspektive centralna banka i vlast zajedno trebaju da ostvare. Ovaj zadatak nije lak ni u Rumuniji, ni drugde. Osetljivost Rumunije se nalazi u oslanjanju na eksterne izvore, pošto je stopa domaće štednje niska. Međutim, zahvaljujući standby sporazumu, koji smo 2009-e godine potpisali sa MMF-om, kao i zahvaljujući njegovoj primeni, procena celine tržišta novca u zemlji, može se smatrati pozitivnim. Rumunija je u martu 2011-e godine potpisala jedan novi sporazum, kako bi tržišni investitori osećali sigurnijim. Podrška od 3,6 milijardi dolara funkcioniše kao neka vrsta rezerve, vlada nema za cilj da koristi taj novac. Dugoročno, međutim, sa eksternog "importa" ne može se postići unutrašnja stabilnost, pa prema tome predstojeći period, vlada i rumunska nacionalna banka treba da iskoriste za stabilizaciju unutrašnje verodostojnosti. Smatram, da u obavljanju ovog izuzetno važnog zadatka, kako rumunska vlada, tako i Nacionalna Banka Rumunije vide sebe na prvom mestu.

Prevod: Natalija Bošnjak

*

<http://www.southeast-europe.org>
dke@southeast-europe.org

© DKE 2011

Pažnja! Poštovani istraživač! Ukoliko koristite, odnosno citirate deo teksta, molimo vas da u tom slučaju pošaljite e-mail glavnom uredniku na sledeću adresu: dke@southeast-europe.org

Članak molimo citirati na sledeći način: *Fani Feješ– Čaba Šuranji: Postojeća kriza nije kriza evra.*

Intervju sa Agnešom Nađ, članom upravnog odbora Rumunske Narodne Banke. (*Prevod: Natalija Bošnjak*) *Délkelet-Európa - South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 2. No. 7. (jesen 2011) pp 1-3.

Hvala Vam za saradnju. *Glavni urednik*